

**Л. І. Шлєіна
О. В. Зімонова**

УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)
для студентів технічних спеціальностей

Навчальний посібник

2019 р.

УДК 811.161.2'276.6(075.8)

Ш 68

Затверджено Вченою радою
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного
(протокол від 23 квітня 2019 року № 10)

Рецензенти:

Коваль О. В., кандидат філологічних наук, доцент

Приходько Г. І., доктор філологічних наук, професор

Шлєіна Л. І., Зімонова О. В.

Ш 68 Навчальний посібник з української мови (за професійним спрямуванням) для студентів технічних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т. В., 2019. 185 с.

ISBN 978-617-7566-69-3

Навчальний посібник з української мови (за професійним спрямуванням) для студентів технічних спеціальностей розроблено відповідно до робочої програми дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів денної форми навчання.

Навчальний посібник призначений для підвищення підготовки, теоретичного та практичного оволодіння основами офіційно-ділового, наукового, розмовного, стилів української мови, що забезпечить професійне спілкування на належному мовному рівні та складання різних типів документів. Правильно добираючи мовні засоби, що репрезентують їх специфіку, українська мова за професійним спрямуванням допоможе студентам заповнити прогалини в знаннях з української мови, сприятиме розвитку їхньої загальної культури мовлення, а також усвідомленому та ґрунтовному оволодінню мистецтвом ведення ділової кореспонденції.

ISBN 978-617-7566-69-3

© Л. І. Шлєіна, О. В. Зімонова, 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Тема 1. Державна мова мова професійного спілкування. Стилi мови.....	6
Тема 2. Основи культури української мови.....	23
Тема 3. Етикет ділової людини.....	37
Тема 4. Спілкування як інструмент професійної діяльності.....	64
Тема 5. Риторика і мистецтво презентації.....	85
Тема 6. Культура усного фахового спілкування.....	104
Тема 7. Форми колективного обговорення професійних проблем.....	123
Тема 8. Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації.....	144
Тема 9. Документація з кадрово-контрактних питань.....	166
Тема 10. Довідково-інформаційні, обліково-фінансові та розпорядчі документи.....	176
Тема11. Етикет ділового листування.....	192
Тема 12. Українська термінологія в професійному спілкуванні.....	212
Тема 13. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні.....	221
Тема 14. Основи науково-технічного перекладу.....	241
Перелік навчально-методичної літератури.....	287

ВСТУП

Українська мова за професійним спрямуванням – одна з дисциплін гуманітарного циклу, що вивчаються на технічних спеціальностях. Вона передбачає ознайомлення із різними видами ділових документів, набуття студентами навичок їх укладання, засвоєння етикету ділової кореспонденції.

Навчальний посібник передбачає ознайомлення з мовним законодавством України, вивчення норм української літературної мови (орфографічних, пунктуаційних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних) у професійному спілкуванні, правил складання професійних документів, з'ясування особливостей усного професійного мовлення, особливостей використання лексики і фразеології в професійному спілкуванні, засвоєння відомостей про терміни, професіоналізми, номенклатурні назви, опанування основ науково–технічного перекладу.

Дидактична мета курсу:

- розширення знань про українську мову як національну мову українського народу, виховання поваги до української літературної мови;
- набуття знань про особливості офіційно-ділового стилю, класифікацію документів, структуру тексту документа, вимоги щодо складання й оформлення ділових паперів.

Студенти повинні знати:

- роль мови у суспільному житті, мовні норми, розрізняти поняття «національна мова» і «літературна мова»;
- функціональні стилі української літературної мови, найважливіші риси, що визначають діловий стиль;
- види документів за класифікаційними ознаками; основні правила оформлення реквізитів; вимоги до тексту документа, оформлення сторінки.

Студенти повинні вміти:

- давати визначення понять, що є основними для курсу УМПС;
- визначати типи документів за класифікаційними ознаками;
- правильно оформляти реквізити;
- послуговувати стійкими словесними формулами.
- складати професійні тексти і документи, дотримуючись норм сучасної української літературної мови;
- аналізувати і коригувати фахові тексти відповідно до норм української літературної мови;
- складаючи професійні тексти і спілкуючись усно, правильно використовувати фахову термінологію, номенклатуру, фразеологію, іншомовні слова та їхні українські відповідники.

ТЕМА 1
ДЕРЖАВНА МОВА – МОВА ПРОФЕСІЙНОГО
СПІЛКУВАННЯ. СТИЛІ МОВИ

1. Предмет і завдання курсу «українська мова (за професійним спрямуванням)»
2. Роль мови в суспільному житті. Природа і функції мови
3. Національна та літературна мова. Мовні норми
4. Мовне законодавство та мовна політика в Україні

1.Предмет і завдання курсу «українська мова (за професійним спрямуванням)»

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» – це функційний різновид сучасної української літературної мови, специфіку якого зумовлюють особливості спілкування у фаховій сфері: мета, функції, ситуація, особистісні риси учасників спілкування.

Мова є основою для інших видів діяльності, зв'язок мови з іншими навчальними предметами («Культура наукової мови», «Основи документознавства», «Культурологія») забезпечує цілісність і єдність світобачення спеціалістів, під впливом мови формується свідомість і самосвідомість, погляди, переконання, знання мови забезпечують вивчення, розуміння і засвоєння фахових дисциплін, тому кожен спеціаліст повинен вільно володіти українською мовою і її різновидом – мовою професійного спілкування. До майбутніх фахівців ставляться високі вимоги, які полягають не лише в досконалому знанні фаху, а й у високому рівні володіння українською мовою, вільному користуванні нею у всіх сферах і особливо у професійній та офіційно-діловій.

Уміння спілкуватись мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися у професійній діяльності та в ділових контактах. Досконале, ґрунтовне володіння українською літературною мовою в повсякденно-діловій діяльності є обов'язком кожного фахівця. Викладання мовних дисциплін у вищих навчальних закладах не тільки підвищує мовну освіченість студентів та сприяє гуманізації освіти, але й підвищує культурний рівень майбутньої української інтелігенції.

Предметом курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є мова як соціально-культурний феномен і засіб спілкування, зокрема у професійній сфері.

Мета курсу – сформувати високий рівень комунікативної культури у сфері професійного спілкування в його усній та писемній формах,

виробивши навички практичного володіння мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами.

Основні завдання курсу:

- забезпечити здобуття знань про основи професійного спілкування, його норми та правила, шляхи їх застосування;
- сприяти оволодінню особливостями української літературної мови, дотриманню вимог усного і писемного мовлення, навичок комунікативно виправданого користування засобами мови в різних ситуаціях під час створення висловлювань з дотриманням українського мовного етикету;
- формувати уміння і навички використання мовних знань на практиці;
- виробити вміння сприймати мову як мистецьке явище, що має етичну й естетичну цінність;
- виховувати повагу до української літературної мови, її культури, формувати мовленнєву компетентність.

Теоретичне значення курсу Українська мова (за професійним спрямуванням) полягає у збагаченні знань майбутніх фахівців про функціонування сучасної української літературної мови загалом, особливості використання мовних норм у фахових текстах, рекомендації щодо побудови точного, логічного, змістовного, доречного, виразного, багатого, чистого професійного мовлення як в усній, так і в писемній формах.

Особливої актуальності набуває вивчення курсу української мови за професійним спрямуванням, який включає вивчення усіх мовних норм, а отже, допомагає майбутнім фахівцям не лише уникнути інтерференції, а й оволодіти навичками оптимальної мовної поведінки у професійній сфері. Адже саме професійна сфера, за даними соціолінгвістичних досліджень, є найбільш сприятливою для функціонування української мови.

Стили мови. Мова обслуговує усі сфери суспільного життя. У процесі історичного розвитку в мові виробилося багато різноманітних засобів висловлювання, які по-різному використовуються залежно від мети спілкування.

Так, наприклад, мовні засоби художнього твору де в чому відрізняються від наукового твору; мовні засоби ділових документів відрізняються від художніх і наукових творів і т. ін.

Літературна мова становить систему стилів. Структура, кількість, характер і співвідношення їх змінюються з розвитком суспільства. Під стилями літературної мови розуміють її різновиди, які обслуговують різноманітні сфери суспільного життя. Усна форма літературної мови має

лише один стиль - розмовний. У писемній мові виділяють: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній стилі.

Науковий стиль обслуговує різні галузі науки й техніки. Характерною ознакою його є використання термінів, абстрактних слів, складних речень та відсутність емоційно-експресивної лексики.

Публіцистичний стиль відображає певні факти, явища дійсності, дає їм оцінку. Тут використовується суспільно-політична лексика, залучаються емоційно-оцінні засоби інших стилів.

Художній стиль найяскравіше виявляє лексичне багатство мови. Для нього характерне вживання слів у прямому й переносному значенні, використання всіх засобів виразності - лексичних, синтаксичних, фразеологічних, вияв авторської індивідуальності.

Розмовний стиль характеризує розмовне мовлення, що задовольняє потреби спілкування людей у повсякденному житті. Це стиль усного мовлення, складниками якого є інтонація, жести, міміка, короткі прості і неповні речення, просторіччя. У писемному варіанті використовується як діалогічне чи полілогічне мовлення в художніх творах.

Офіційно-діловий стиль характеризується дотацією викладу, вживанням усталених конструкцій, зокрема, безособових та наказових, відсутністю емоційного забарвлення, двозначних слів та висловів. Це мова законів, указів, розпоряджень, діловодства та листування.

Тексти в офіційно-діловому стилі повинні бути змістовними, точними. Для офіційно-ділового стилю характерні усталені мовні звороти, стандартні початки і закінчення документів, поділ на частини. У ньому закріпилося чимало специфічних термінів, традиційних форм. Цей стиль позбавлений образності й емоційності. Побудова речень відзначається лаконізмом. Речення чіткі й нескладні.

Стиль законодавчих паперів значно відрізняється від канцелярського. У канцелярсько-діловій мові виразно виявляється безпосередній зв'язок мови з виробничою діяльністю людей.

З роками, від століття до століття, від епохи до епохи змінюються мовні стилі. Ряд термінів і слів виходять з ужитку і виникають нові, а ті, що лишаються, змінюють своє значення. Тому стиль ділової мови на сучасному етапі відрізняється від стилів попередніх років.

Уміння складати ділові папери, вдумливо читати їх, правильно розуміти - обов'язок кожної сучасної людини.

2.Роль мови в суспільному житті. Природа і функції мови

Мова – це джерело знань про минуле нашого народу, сьогодення та майбутнє. У мові наша стара й нова культура, ознака нашої національності. І поки живе мова —житиме й народ, як національність. Наша спадщина, культура, література. Ростає національна свідомість В умовах національного відродження українська мова набула особливої ваги. Вона є виразником духовного життя віками гнобленого українського народу. В Україні державною є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя; сприяє розвитку української нації, її традицій і культури. І це гарантує 10 стаття Конституції України.

Нація жива, доки жива її мова. Усіма зусиллями потрібно плекати й розвивати нашу рідну мову. Запорукою її стрімкого й квітучого розвитку є свідомо шана й любов до мови.

Така важлива роль мови в суспільному житті нашої держави зобов'язує добре знати правила й закономірності її розвитку. Щоб оволодіти нормами сучасної літературної мови, треба глибоко вивчати її лексичний склад, фонетичну систему, граматичну будову і стилістичні властивості. Досконале знання мови є важливим показником розумового розвитку людини та її культурного рівня.

Природа і функції мови

Що таке природна людська мова? Відповісти на це питання однозначно непросто, хоча такі спроби було зроблено ще вченими давніх Греції, Риму, Китаю, Індії.

У науці відомі три погляди на природу мови: 1) мова – явище біологічне;

2) мова (явище психічне;

3) мова (явище соціальне).

Безперечно, мову не можна трактувати як явище біологічне. Хоча людина, на відміну від інших приматів, має мовний ген, тобто природну здатність до оволодіння мовою, вона ніколи не заговорить сама, якщо її не навчити. Це доводять сучасні “Мауглі”(діти, які з різних причин опинялися поза суспільством, іноді серед тварин, і не могли навчитися мови, навіть повернувшись у людський колектив. Причиною цього є те, що вони пропустили так званий сендитивний період (вік від двох до п’яти років), коли людина найактивніше опановує мову.

Мова не є і суто психічним явищем, оскільки психіка в кожній людини неповторна, а отже, на світі мало б бути стільки мов, скільки є людей.

Хоча не можемо заперечувати, що в мовленні кожної людини відображені її психічні особливості, а в національній мові – менталітет, особливий психічний склад певної нації.

Мова – явище соціальне (суспільне). Вона виникає, щоб задовільнити потреби людського суспільства, є однією з найважливіших ознак суспільства і поза ним існувати не може.

У людському суспільстві мова виконує цілу низку функцій, найголовнішими

серед яких є такі:

1. Комунікативна функція. Жодне суспільство, на якому б рівні воно не знаходилося, не може існувати без мови – головного засобу спілкування.

Цей найуніверсальніший засіб спілкування не здатні замінити всі інші – найсучасніші й найдосконаліші – навіть разом узяті. Функція комунікації, спілкування є надзвичайно важливою не тільки для суспільства, а й для самої мови: мова, якою не спілкуються, стає мертвою і в історії людських мов дуже мало прикладів повернення мов до життя; народ, який втрачає свою мову, поступово зникає.

2. Експресивна функція. Спілкування – це і соціальний процес, і міжособистісний. За Еммануїлом Кантом, «...людина спілкується з собі подібними, тому що так більше відчуває себе людиною». Без сумніву, кожна людина – цілий неповторний світ, сфокусований у її свідомості, інтелекті, в емоціях і волі. Але цей світ прихований від інших людей, і тільки мова робить його доступним. “Заговори – і я тебе побачу», - стверджували ще античні мудреці. Таким чином, завдяки експресивній функції мови кожен постає перед людьми як особистість, має змогу репрезентувати свій внутрішній світ.

3. Гносеологічна функція. Мова – могутній засіб пізнання. Людина ніколи не пізнає світ “з нуля” – вона користується не лише індивідуальним досвідом, а й суспільним, який закодовано в мові.

4. Мислетворча функція. Мова – це засіб формування, оформлення й існування думки. Як зазначав Ортега-і-Гассет: «...ми не лише говоримо якоюсь мовою, ми думаємо, ковзаючи вже прокладеною колією, на яку ставить нас мовна доля». Отже, найкращим засобом вираження думки є рідна мова.

5. Ідентифікаційна функція. Мова є засобом ідентифікації, ототожнення особи в межах певної людської спільноти, засобом об’єднання людей у народ, націю, засобом консолідації населення в державі. Цю функцію мови іноді називають державотворчою.

Серед функцій мови слід назвати також естетичну (мова як засіб створення культурних цінностей), номінативну (мова як засіб називання), магічно-містичну (мова як засіб звернення до вищих сил) тощо.

3. Національна та літературна мова. Мовні норми.

Мова – це “характерний для людського суспільства специфічний вид знакової діяльності, який полягає у застосуванні історично усталених у певній етнічній спільноті артикуляційно-звукових актів для позначення явищ, об’єктивної дійсності з метою обміну між членами спільноти інформацією” (Українська енциклопедія, 2000).

Таке поняття як **національна мова** охоплює загальнонародну українську мову – як літературну, так і територіальні діалекти, професійні й соціальні жаргони, суто розмовну лексику. Вищою формою національної мови є *літературна мова*.

Літературна мова – це вищий рівень вияву національної мови, унормована з погляду лексики, граматики, орфографії, орфоепії форма загальнонародної мови, якій властиві багатофункціональність, унормованість, стандартність, автохтонність, уніфікованість, розвинена система стилів. Найголовніша *ознака* літературної мови – це її унормованість, властиві їй норми.

Вона обслуговує всі сфери діяльності суспільства (матеріально-виробничу, державну, культуру, радіо і телебачення, пресу, освіту, науку, художню літературу, побут людей); є засобом вираження національної культури, національної самосвідомості носіїв мови. Поняття *національна мова* ширше за поняття *літературна мова*.

Мова є найважливішим, універсальним засобом спілкування, організації та координації всіх видів суспільної діяльності: галузі виробництва, побуту, обслуговування, культури, освіти. Це засіб формування, оформлення та існування думки, адже без називання немає думання, осмислення реальності; система знаків, матеріальних за своєю природою і соціальних за змістом та функціями. Кожен елемент мови має свою значущість тільки в єдності та взаємозв’язку з іншими елементами. Тому будь-яке насильство над окремим елементом негативно позначається на мові в цілому.

Формою існування мови є мовлення, тобто різноманітне використання мови в усіх галузях громадського та особистого життя. Ставлення до рідної мови – свідчення національної свідомості. Культурно-мовні питання мали велике значення в усі періоди історії України, мовна проблема – це політична проблема, яка завжди в полі зору кожної держави (наприклад, сучасні служби мови у Франції, Англії, Естонії, Латвії і т.ін.).

Мовна норма – це сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови й суспільства. Мовна норма – головна категорія культури мови.

Мовними нормами мають володіти всі носії української мови. Вони є єдині і загальнообов'язкові. Виробляються мовні норми суспільномовною практикою народу, відшліфовуються майстрами слова різних стилів, обґрунтовуються мовознавчою наукою і узаконюються певними урядовими і науково-освітніми актами.

Мовна норма – поняття ширше, ніж літературна норма. Це категорія історична, змінна, зумовлена змінами в самій системі мови. Наприклад, буква *г* була запозичена ще з XIV ст., а в писемному мовленні вперше застосована в Пересопницькому Євангелії (1556 р.) Але в 1933 р. з ідеологічних міркувань ця буква була вилучена з українського алфавіту, тому що в російській азбуці її немає. Літеру поновлено в 1990 р. в 3-му виданні “Українського правопису”. Отже, мовна норма у зв’язку з літерою *г* мінялася тричі. А буква *ф* теж запозичена приблизно в той же час, але ніяких змін не зазнавала.

Норми української літературної мови характеризуються системністю, історичною і соціальною зумовленістю, стабільністю. Більшість норм української мови безваріантні, тобто однозначні. Наприклад, слово *земля* вимовляють з наголосом на останньому складі. Але разом з тим у мові іноді трапляються варіанти. Це свідчить про становлення мовної норми. Наприклад, можна сказати *зал* – іменник чоловічого роду, а можна *зала* – іменник жіночого роду. Варіантність норми – діалектична взаємозалежність стабільності й змінності в нормі, головний показник літературної виробленості мови.

Опанування норм сприяє підвищенню культури мови, а висока культура мови є свідченням культури думки. «Культура мови починається з самоусвідомлення мовної особистості. Вона зароджується й розвивається там, де носіям національної літературної мови не байдуже, як вони говорять і пишуть, як сприймається їхнє мовлення в різних суспільних середовищах, а також у контексті інших мов. Тобто культура мови безпосередньо пов’язана з соціологією і психологією не тільки в плані вироблення моделей, зразків мовної поведінки, а й щодо формування мовної свідомості» [4]. Нормативність мови виявляється на рівні орфоепії, акцентуації, лексики, морфології, синтаксису, фразеології, стилістики.

Види мовних норм

№	Назва норми	Що регулюють норми
1	Орфоепічні	правильність вживання звуків і звукосполучень, наприклад, звук <i>р</i> в кінці слова та в кінці складу буває лише твердим: <i>лікар, комар, яр, буквар, чотирма, Харків</i>
2	Акцентуаційні	правильність вживання наголосу (<i>вИпадок, каталОг, одинАдцять</i>)
3	Орфографічні	правильність вживання букв, написання слів: <i>їжджу, буквеній, морквяний, всього-на-всього</i>
4	Морфологічні	правильність вживання і побудови слів та їх форм: найвищий ступінь порівняння прикметників твориться за допомогою префікса <i>най-</i> і ніколи не твориться за допомогою частки <i>самий</i>
5	Синтаксичні	правильність побудови словосполучення і речення: дієприкметникові чи дієприслівникові звороти в діловому мовленні ставляться в реченні лише на першому місці; слова в словосполучення поєднуються за відповідними синтаксичними нормами: дякую мамі (а не маму), на зупинках (а не по зупинкам) тощо
6	Лексичні	правильність вживання слів у властивому для них значенні: <i>адрес – адреса</i> (адреса – місце проживання людини чи розташування закладу, установи; <i>адрес – вітальний адрес</i> з нагоди ювілею)
7	Фразеологічні	правильність вживання фразеологізмів (стійких словосполучень) у різних мовленнєвих ситуаціях, наприклад, для побутового чи художнього мовлення доречними будуть такі фразеологізми: <i>бити байдики, лебедина пісня, врізати дуба, як рак свисне</i> ; у науковому стилі вживаємо <i>як зазначає автор, на підставі сказаного вище, як показали дослідження</i> тощо
8	Стилістичні	правильність вживання мовних засобів залежно від мети висловлювання і мовленнєвої ситуації: у науковому мовленні доречно вживати терміни, а якщо говорити в побуті науковими конструкціями, то таке мовлення не завжди можуть зрозуміти

Літературна мова становить культурне надбання нації, є важливим чинником єдності національного мовного простору. Духовний і матеріальний розвиток народу відбивається у його літературній мові. Завдяки стабільності літературних норм здобутки в галузі господарського, суспільно-політичного, культурного, художньо-естетичного життя нації зберігаються у літературній мові та передаються новим поколінням. Літературна мова чутлива до суспільних, культурно-історичних умов розвитку суспільства. Поширення її залежить від стану мовної політики в державі, освіти, культури, традицій народу. Літературна мова взаємодіє з іншими формами національної мови,

зазнає впливу усної розмовної практики, пристосовуючи літературні норми до адекватного вираження думки й почуттів.

4. Мовне законодавство і мовна політика в Україні. Державна мова в Україні

Державною є мова більшості корінного населення країни, тобто мова корінної національності. Державною в Україні може бути лише *літературна українська мова* як мова корінного народу. Українська мова – єдина національна мова українського народу.

У Конституції України у ст.10 записано: “Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання й захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом”.

У системі сучасних мов світу (за різними джерелами їх нараховують від 2,5 до 5 тисяч) українська мова має своє визначене місце і складну історію розвитку. Українська мова належить до індоевропейської мовної сім’ї, слов’янської групи, східнослов’янської підгрупи, до якої, крім української, належать російська й білоруська мови.

Усі слов’янські мови мають одне джерело – праслов’янську мовну основу, яка існувала у вигляді племінних діалектів (полян, древлян, сіверян, тиверців, угличів та ін.) на території сучасної України приблизно з середини III тисячоліття до н.е і до V століття н.е. З перетворенням і формуванням слов’янських племен в окремі народності формувалися й усі слов’янські мови. Ось чому кожна із слов’янських мов не тільки зберегла спільні риси, а й набула за час окремого розвитку багато нового у лексиці, граматиці, фонетиці.

За функціональним призначенням, виражальними можливостями, емоційно-експресивною насиченістю та милозвучністю українська літературна мова належить до найрозвиненіших мов світу і має давні писемні традиції. Найдавніший період функціонування української літературної мови засвідчено писемними пам’ятками Київської Русі (XI – XIII ст.). У писемних пам’ятках цього періоду, написаних старослов’янською мовою, що була запроваджена просвітителями Кирилом і Мефодієм, досить виразно простежуються риси українського живого мовлення.

Становлення нової української літературної мови відбувалося на основі середньонаддніпрянських діалектів. Початком нової української літературної

мови умовно вважається 1798 рік, коли вийшли друком три перші частини “Енеїди” І.П. Котляревського. І.П. Котляревський – зачинатель нової української літературної мови.

У творчості Т.Г. Шевченка, який є основоположником нової української літературної мови, було відшліфовано і закріплено загальнолітературні норми національної мови, розширено її стильові межі.

16 грудня 1999 року Конституційний Суд прийняв рішення про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в освітніх закладах країни.

Конституційний Суд ухвалив, що положення частини першої статті 10 Конституції України, за якою “державною мовою України є українська мова”, треба розуміти так: ***“Українська мова як державна є обов’язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, що визначаються законом.***

Поряд з державною при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та місцевими органами самоврядування можуть використовуватися російська та інші мови національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України.

Мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних та комунальних навчальних закладах України є українська мова”.

Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим. Попри те, що Конституційний Суд дав чітку правову орієнтацію в розв’язанні мовних питань та визначенні напряму мовного будівництва, сама історія нашої держави, суспільної свідомості та підсвідомості, численні заборони української мови, що здійснювалися протягом сторіч, обумовлюють те, що процес переходу нашого суспільства на рідну мову є тривалим і поступовим. На парламентських слуханнях “Про функціонування української мови в Україні”, проведених Комітетом з питань культури і духовності Верховної Ради України 12 березня 2003 року, у яких взяли активну участь найширші кола громадськості, науковці, освітяни було прийнято низку ухвал. По-перше, щодо вироблення механізмів атестації державних службовців на знання української мови та запровадження системи курсів української мови

для державних службовців усіх рівнів, по-друге, створення спеціальних україномовних програм в комп'ютерній мережі Інтернет і на лазерних дисках, по-третє, широке обговорення в засобах масової інформації актуальних проблем сучасного стану української мови та завдань щодо підвищення її авторитету і престижу тощо.

Закон про державність української мови було прийнято тільки 1989 року, у зв'язку з численними урядовими указами та циркулярами, що суттєво гальмували розвиток української мови.

Державно-імперські антиукраїнські заходи царизму такі, як Валуєвський циркуляр (указ міністра внутрішніх справ П.Валуєва, 1863), Емський указ (указ Олександра II, 1876), Заборона викладання у народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою (1881), Заборона українських театральних вистав у всіх губерніях Малоросії (1884), Заборона видавати українською мовою книжки для дитячого читання (1895) та багато інших ускладнювали процес становлення єдиної літературної української мови. Єдина українська літературна мова для всієї України, за яку виступав Іван Франко, стала можливою після возз'єднання всіх українських земель 1939 року. Разом з тим, створення словників, граматик, правописів, діяльність письменників та інших культурних діячів сприяли становленню унормованої, а отже, літературної української мови та її вжитку в усіх сферах суспільного життя.

Питання для обговорення:

1. Поясніть, як взаємопов'язані мова й суспільство, назвіть функції мови.
2. Як співвідносяться поняття «мова» й «мовлення»?
3. Назвіть відомі Вам теорії походження української мови.
4. Поясніть, як Ви розумієте поняття «рідна мова», «державна мова», «національна мова».
5. Які законодавчі акти регулюють уживання української мови в Україні?
6. Розкрийте зміст поняття «мова».
7. Розкажіть про українську мову професійного спрямування як навчальну дисципліну, зміст і завдання її.
8. Розкрийте зміст терміна «українська літературна мова».
9. Якими ознаками відрізняється літературна мова від загальнонародної національної?
10. Дайте визначення мовної норми, назвіть різновиди мовних норм.
11. Назвіть словники, що фіксують орфографічні норми.
12. Який статус має українська мова в сучасній Україні.

Використана література:[1,4,5,8,9,10.]

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Зубков М.Г. Мова ділових паперів: Комплексний довідник / Худож. – оформлювач В.А.Носань. – Харків: Фоліо; Майдан, 1999. – 288с.
2. Зубков М. Сучасне українське ділове мовлення. – Х.: Торсінг, 2001. – 384 с.
3. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. Посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
4. Паламар Л.М. Мова ділових паперів: практ. посіб. / Л.М.Паламар, Г.М.Кацавець – К.Либідь, 1997. – 296 с.
5. Паламар Л.М. Українське ділове мовлення: Навч. посібник. / Л.М.Паламар, Г.М.Кацавець– К.Либідь, 1998. – 296 с.
6. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин: Навч. посіб. – К.; Кондор, 2007. – 356 с.
7. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. І доп. – К.: Знання, 2006. – 291 с.
8. Семеног О.М. Культура наукової української мови: навч. Посіб. / О.М.Семеног. – 2-ге вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 216 с.
9. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів/С.П.Бибик, І.Л.Михно, Л.О.Пустові, Г.М.Сюта. – 2-е вид., доп. І випр.. – К.: Довіра: УНВЦ «Рідна мова», 1999. – 507 с. – (Б-ка держ. Службовця. Держ. мова і діловодство)
10. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: навч. посібник: – К.: Літера ЛТД, 2002 – 480 с.
11. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник.—К.: Алерта, 2010. – 696 с.

Інформаційні ресурси

1. Навчально-інформаційний портал ТДАТУ <http://nip.tsatu.edu.ua>
2. Наукова бібліотека ТДАТУ <http://www.nip.tsatu.edu.ua/biblioteka/>

Навчальне видання

Людмила Іванівна Шлєіна
Ольга Володимирівна Зімонова

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)
для студентів технічних спеціальностей

Підписано до друку 23. 04. .2019 р. Формат 60х86/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman/
Умов. друк. арк. 10.695 тираж 100 примірників. Замовлення № 2806

Видано та надруковано ФО-П Однорог Т. В.
72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграду, 3а, тел. (098) 243 96 51
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавництв, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції від
29.01.2013 р. серія ДК № 4477